

CONȘTIENTIZAREA DREPTURILOR COPILOR CA METODĂ DE PREVENIRE A ABUZULUI

ELENA URSA

INTRODUCERE

Copiii reprezintă viitorul unei națiuni, dezvoltarea unei țări depinzând de grija și educația pe care aceștia o primesc.

De-a lungul istoriei, copilul a fost privit ca fiind proprietatea părinților și a tutorilor, aceștia putând să-l trateze după bunul lor plac, fără a putea fi trași la răspundere. În ultimele decenii, s-a produs în mod evident o evoluție a valorilor, normelor și standardelor juridice care reglementează situația copilului. În momentul actual, toate societățile civilizate acceptă ideea conform căreia copilul nu aparține nici familiei nici statului, ci își aparține sieși, sub protecția părinților săi (*Și noi avem drepturi*, Dosar educativ, 1995).

Odată cu recunoașterea dreptului suprem al copilului ca persoană umană independentă, nevoile copilului au început să fie tratate ca drepturi a căror satisfacere nu mai este facultativă (societatea poate decide să le satisfacă sau nu), ci obligatorie. La nivel global, în ceea ce privește copilul și drepturile acestuia, acest lucru apare mai pregnant o dată cu adoptarea Convenției Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului (20 noiembrie 1989) (*Și noi avem drepturi*, Dosar educativ, 1995).

În ultimele decenii, în țările occidentale s-a făcut un pas înainte în recunoașterea riscurilor și abuzurilor la care sunt expuși copiii (Rotariu, 1996). Au fost înregistrate creșteri masive ale cazurilor de abuz și neglijare, astfel a crescut interesul pentru identificarea și combaterea acestora, au apărut tot mai multe servicii specializate în depistarea, tratarea și prevenirea cazurilor de neglijență (Cooper & Ball, 1993).

În România, copilul a fost considerat întotdeauna o valoare centrală a familiei. În ciuda opțiunii politice a regimului comunist de a pune copilul în centrul preocupărilor societății și a unor măsuri politice consecvente acestui principiu generos, unele dintre aceste măsuri, cum ar fi cele pronataliste, au fost contradictorii, confuze (Constantinescu, 1997).

După 1989, societatea românească, ajutată de organisme internaționale, a inițiat o serie de acțiuni în favoarea copilului. De asemenea, guvernul și parlamentul au adoptat o serie de acte normative având drept obiectiv protecția copilului. Cu toate acestea, se poate spune despre copil că este una dintre

categoriile sociale care încă se confruntă cu multe probleme rămase nerezolvate din cauza perioadei de tranziție prin care trece țara noastră.

La 20 septembrie 1990, România a ratificat Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului. În articolul 19 se prevede obligația statului de a proteja copiii de toate formele de abuz și neglijare. Cu toate acestea, problematica abuzului este aproape necunoscută în România. Acest subiect a început să atragă atenția, la început, cercurilor academice și profesorilor, iar ulterior, și mass-media. Recent, abuzurile asupra copiilor au devenit obiectul unei atenții crescute din partea opiniei publice și asociațiilor profesionale și neguvernamentale (Rotariu, 1996).

Există extrem de puține studii și cercetări în acest domeniu, lipsesc rapoartele și anchetele oficiale, toate acestea în situația în care copiii din România sunt extrem de vulnerabili la abuz și neglijare. Putem afirma acest lucru și datorită faptului că, în privința programelor de prevenție, țara noastră se află la început de drum.

O nouă viziune asupra abuzului a apărut odată cu adoptarea Convenției ONU cu privire la Drepturile Copilului, când a fost recunoscut dreptul suprem al copilului ca persoană independentă, o dată cu asumarea responsabilității statului de a apăra respectarea drepturilor copilului chiar în fața propriei familii.

Cu toate că România este semnatară a Convenției ONU cu privire la Drepturile Copiilor din 1990, problematica abuzului și a neglijării copilului este foarte puțin studiată și cercetată. România nu dispune încă de un sistem pentru protecția copilului împotriva abuzului, de proceduri de definire și intervenție juridică, de competențe și standarde profesionale stabilite.

PREVENIREA ABUZURILOR ȘI A NEGLIJĂRII COPILULUI

Definirea abuzului. Modalități și forme de abuz și neglijare

Abuzul asupra copilului poate fi definit ca fiind comportamentul menit, în mod intenționat, să cauzeze injurii fizice sau psihice unui minor dependent (Rotariu, 1996). Modalitățile în care se pot comite abuzuri asupra copiilor pot fi foarte diferite: bătăi, pedepse fizice severe, ridiculizare sau degradare repetată, abuz sexual.

Forme ale abuzului

Abuzul fizic poate fi considerat „minor” când se constată existența unor suprafețe de piele înroșită sau leziuni ușoare și „major” când este vorba de fracturi sau arsuri. În această categorie este inclusă și exploatarea copilului prin supunerea la munci fizice dificile care-i depășesc puterile.

Abuzul sexual se concretizează prin supuneri la practici de intruziune orală, genitală sau anală, molestare de natură sexuală, cu contact genital sau fără, exploatare sexuală.

Abuzul psihologic/emoțional se referă la izolarea forțată a copilului, neacordarea suportului emoțional, terorizarea, refuzul de a ajuta copilul la solicitarea acestuia, degradarea, devalorizarea, umilirea sau exploatarea morală, denigrarea, coruperea minorului prin învățarea sau recompensarea comportamentelor rasiste, imorale sau criminale (Rotariu, 1996).

Factori de risc

Riscul este mai crescut pe măsură ce societatea devine mai mobilă și au loc schimbări structurale în familii datorită divorțului și separării. De asemenea, riscul abuzului crește și datorită accentuării sărăciei, anumitor boli cronice, situații de criză sau datorită abuzului de substanțe. Nu putem omite alte riscuri cum ar fi: perpetuarea modelului abuziv, lipsa educației și ignoranța cu privire la abuz, vârsta tânără a părinților, număr mare de copii în familie (Zamfir, 1997).

În ceea ce privește victima, sunt mai predispuși copiii rebeli, hiperactivi, retardați. Nu trebuie uitată vulnerabilitatea crescută și capacitatea redusă de autoapărare a copilului în general. Datorită vârstei, copiii au o capacitate redusă de anticipare a unor acte comportamentale proprii sau ale adulților, capacitate scăzută de înțelegere a efectelor, a consecințelor unor acțiuni proprii sau ale altor persoane. Ei nu pot discerne între intențiile bune și rele ale altor persoane (Bouyx).

Copiii care sunt abuzați, sau care trec prin perioade repetate de abuz, se simt vinovați, incapabili să reacționeze. Victimele se consideră responsabile pentru abuz, le este frică de adultul abuzator, de faptul că nu vor fi crezuți sau că, în cazul în care ar face public abuzul, vor fi pedepsite. De aceea, în foarte multe cazuri, victimele nu recunosc abuzul (Pardeck, 1989).

Adulții care au fost victime ale abuzului afirmă că ar fi fost scutiți de această experiență dacă la vremea respectivă le-ar fi fost furnizate informații despre caracterul criminal al comportamentului abuzatorilor.

În urma cercetărilor, s-a constatat că dacă victimele potențiale opun rezistență sau plâng, majoritatea abuzatorilor se opresc și caută o altă victimă (Pardeck, 1989).

Metode de prevenție

Rezolvarea problemei copiilor abuzați se realizează printr-o colaborare strânsă între specialiști (asistenți sociali, medici, asistenți de ocrotire, psihologi, poliție și instanțe de judecată, specialiști angajați ai diferitelor departamente), iar competențele lor sunt foarte clar stabilite.

O strategie coerentă de prevenire, combatere și recuperare a copiilor abuzați trebuie să conțină o legislație completă cuprinzând legi în măsură să intervină în cazul abuzului, o clară definire a instituțiilor și a specialiștilor cu responsabilități precise. De asemenea, sunt necesare proceduri de intervenție adecvată în diferite situații, pregătirea și formarea de specialiști, un sistem instituțional care să ofere sprijin și securitate în situațiile de criză (Zamfir, 1997).

În scopul prevenției, se pune problema dezvoltării unor programe de sensibilizare a comunităților și a colectivităților la problematica abuzului și neglijării, a consecințelor și combaterii acestora. Acțiunile preventive presupun în cadrul programelor școlare: sensibilizarea copiilor, părinților, profesorilor, opiniei publice, comunității, vecinătății, profesioniștilor implicați și a forurilor competente. (Bond & Compas, 1989)

O importanță deosebită ar putea avea conștientizarea problematicii abuzului în rândul copiilor din școli. Aceste programe de prevenție trebuie să aibă ca și obiectiv o creștere a competenței sociale.

Programele de prevenție de la nivelul școlilor trebuie să pună accentul pe înțelegerea de către copiii a diferitelor tipuri de abuz, achiziționarea de deprinderi sociale pentru a face față eventualelor situații de risc, iar în cazul în care deja există astfel de situații, curajul de a face dezvoltări (Bond & Compas, 1989).

Programele de prevenție la nivelul școlii sunt importante deoarece este știut faptul că două treimi dintre victime sunt de vârstă școlară. Majoritatea părinților consideră dificil să le vorbească copiilor despre abuz, deoarece cred că ar putea să îi înspăimânte inutil. Pe de altă parte, dacă ne referim la faptul că există multe cazuri în care abuzul se produce chiar în familie, ar fi semnificativ și necesar ca școlile să furnizeze această verigă vitală (Bond & Compas, 1989).

Programele școlare de prevenire ale abuzului sunt eficiente și atractive datorită faptului că au o acoperire foarte mare, ele putând fi aplicate unui număr foarte mare de copii și într-un mod eficient din punctul de vedere al costului. Copiii reprezintă o populație pentru care învățarea este o activitate esențială.

Promovarea competenței sociale

Competența socială se află la baza funcționării efective a multor sfere ale vieții umane și influențează semnificativ stima de sine și adaptarea psihologică.

Promovarea competenței sociale presupune satisfacerea nevoii de servicii pentru copii de către societate, în special atunci când părinții sunt absenți, dependenți, săraci, violenți sau incapabili să își ajute propriii copii. Pe lângă familie, școlii îi revine un rol important în educația și protecția copilului. De aceea, atunci când nevoile copilului nu sunt satisfăcute în familie, de acest lucru trebuie să se preocupe școala.

Programele de prevenție ar putea viza profesorii; obiectivele acestor programe ar putea să fie, pe de o parte, pregătirea profesorilor pentru a deveni buni „părinți” și, pe de altă, crearea competențelor necesare pentru a-i învăța pe copii cum să pună capăt abuzului, dacă acesta are loc, să știe să opună rezistență în situații de risc, sau să întrerupă ciclul abuzului. Aceste programe au potențialul de a reduce posibilitatea abuzului (Wurtele & Miller-Perrin, 1992).

Argumente în favoarea prevenției

Pe fondul unei vulnerabilități biologice primare, al riscului genetic și al unui temperament dificil, dacă există un mediu pozitiv, sau se introduc deprinderi parentale și resurse necesare în cadrul programelor de prevenție, atunci se produc rezultate normale în dezvoltarea copilului.

În cazul unor condiții de stress sau de risc în copilărie și adolescență (dezavantaje din punct de vedere al apartenenței la o minoritate etnică, economică sau socială, stress și dezorganizare familială, contexte educaționale neadecvate, sărăcie, abuz, neglijare, disciplină dură, respingere, neadaptare socială), se produc vulnerabilități emergente, deficite de competență nespecifice (sociale, academice, de autocontrol), stima de sine redusă, sentiment redus al eficacității proprii, deficiențe ale deprinderilor de comportament (Hazzard, 1990).

Servicii adresate copiilor – programe de prevenție

În SUA, chestiunea abuzului constituie o preocupare la nivel național. Iată de ce s-au făcut mai multe eforturi de elaborare a unor programe de prevenție primară în școală. În 1990, din 400 de districte școlare elementare, 85% au oferit asemenea programe în cel puțin o școală în ultimul an. Din 2000 de tineri intervievați la telefon la nivel național, peste 70% au confirmat că au beneficiat de un program de prevenție a abuzului sau victimizării în cadrul școlii, 39% dintre ei în ultimul an.

Dovezile empirice nu pot fi folosite pentru a confirma sau a infirma ipotezele referitoare la efectul programelor în sfera valorilor sau convingerilor, dar pot fi folosite pentru a investiga impactul pe care îl au asupra cunoștințelor și deprinderilor. De asemenea, pot pune în evidență cele mai promițătoare caracteristici oferite de astfel de servicii.

Întrebări care rezultă de aici:

- Pot eforturile educative limitate să ducă la schimbări măsurabile ale cunoștințelor sau nivelului deprinderilor copiilor (de exemplu, reducerea ratei abuzurilor)?
- Pot copiii să rețină noi tipare de interacțiune sau comportare dacă astfel de schimbări nu sunt susținute și dublate în propria casă sau în cadrul comunității?
- Funcționează aceste programe în mod identic la diferite vârste? Există un moment optim pentru inițierea unor astfel de programe?
- Există efecte negative ale acestor programe?

Există date semnificative, însă nu întotdeauna substanțiale, care atestă dezvoltarea cunoștințelor legate de abuzul sexual și modului de a răspunde la el în rândul copiilor. Din 30 de evaluări, s-a dedus că astfel de programe produc o creștere redusă, dar semnificativă din punct de vedere statistic, a nivelului de cunoștințe. Unele dintre aceste creșteri s-au observat după prezentări repetate ale conceptelor de-a lungul unei perioade de la 10 până la 15 săptămâni, majoritatea lor fiind realizate după mai puțin de cinci prezentări scurte.

Se observă diferențieri la nivelul conceptelor și deprinderilor. Copiii acceptă mai greu ideea că abuzul poate avea loc din partea persoanelor cunoscute decât din partea persoanelor necunoscute.

Multe dintre eforturile de prevenție sunt făcute spre încurajarea procesului de dezvoltare timpurie. Se furnizează oportunități pentru ca victimele abuzului să găsească ajutor și să prevină astfel continuarea abuzului.

Puținele studii care au măsurat creșterea numărului de dezvoltări ca urmare a acestor programe sunt încurajatoare. Abuzatorii intervievați au spus că indicarea de către victime a faptului că vor spune unui anumit adult despre asalt, are drept rezultat inhibarea comportamentului abuzatorului. Astfel, perpetuarea unui astfel de proiect ar fi justificată, și numai datorită faptului că îi învață pe copii să spună pur și simplu unui adult atunci când intervine o situație confuză pentru ei (McKurdy, 1992).

Autorii arată că tocmai acei copii și părinți care au manifestat niveluri ridicate de frică și anxietate erau cei care considerau efectul general ca fiind pozitiv și care au utilizat conceptele în viața lor zilnică. Cercetătorii au concluzionat că nivelul de anxietate generală inițială nu este o indicație a faptului că programele au o implicație negativă, ci se datorează creșterii preocupării față de un aspect neglijat anterior (Daro, 1991).

Observațiile pozitive făcute în urma evaluărilor au condus la concluzia că programele de prevenție în școli reduc eventualitatea ca un copil să cedeze fără rezistență în fața abuzului. La fel de adevărat este că prevenirea abuzului și neglijenței necesită mult mai mult decât simpla educare a noii generații în privința unei conduite eficiente (Hazzard, 1990).

În loc să ofere concluzii definitive asupra meritelor programului, datele obținute în urma evaluării sugerează că rezultatele pozitive pot fi maximizate atunci când programele posedă următoarele caracteristici:

- oferă copiilor posibilitatea conștientizării și exersării în clasă a strategiilor de prevenție, dublată de feedback asupra performanței lor;
- prezintă materialul prin modalități stimulative și variate pentru menținerea și captarea interesului;
- familiarizează copiii cu concepte cum ar fi comportamentul asertiv, cu deprinderi de luare de decizii și de comunicare, pe care copiii să le folosească în situații zilnice și nu numai pentru a se apăra de abuz;
- subliniază repetat necesitatea ca potențialele victime să spună ori de câte ori cineva continuă să îi atingă, într-un mod care le produce disconfort;
- stimulează dezvoltarea unor programe de mai lungă durată și mai bine încorporate în programa școlară (Daro, 1993).

PRECIZĂRI METODOLOGICE

Metodologia cercetării

În elaborarea lucrării am pornit de la premisa că o metodă de prevenire a abuzului asupra copilului ar putea fi conștientizarea de către acesta a drepturilor lui.

Este cunoscut faptul că foarte puțini elevi își cunosc drepturile și sunt conștienți de abuzurile care se pot face sau se fac asupra lor.

De asemenea, este îngrijorător faptul că abuzurile și neglijarea la care sunt supuși sunt considerate ca fiind drepturi ce revin părinților pentru a-i pedepsi. Necunoașterea drepturilor de către copii rezultă și din faptul că înșiși părinții acestora nu cunosc drepturile copiilor, iar programele școlare nu conțin informații suficiente în acest sens.

Studiile referitoare la programe educative de conștientizare a drepturilor și de prevenire a abuzurilor sunt inexistente în România, motiv pentru care bibliografia și studiile pe care le-am analizat în elaborarea lucrării sunt studii și lucrări efectuate în alte țări. Precizez că în bibliografie am studiat programe de prevenție, programe pe care le-am adaptat obiectivelor studiului meu.

Obiectivele cercetării

- obținerea unor informații referitoare la gradul de cunoaștere a drepturilor copilului;
- elaborarea unui program educativ și implementarea acestui program pentru realizarea unei conștientizări a drepturilor copilului;
- elaborarea unei metodologii de evaluare a gradului de cunoaștere a drepturilor copiilor în urma implementării programului educativ;
- evaluarea finală pentru demonstrarea eficienței programului.

Populația și eșantioanele

Eșantioanele cercetate în lucrare au fost selectate din rândul elevilor din școli generale în vârstă de 12-13 ani, elevi în clasele V-VI.

Pentru alegerea eșantioanelor, am optat pentru două școli, una situată central (Liceul „Gheorghe Șincai”) și o școală dintr-un cartier marginal (Școala Generală „Ion Agârbiceanu”), deoarece am urmărit să aflu dacă există o diferență în gradul de cunoaștere a drepturilor între o școală și alta, plecând de la premisa că la școala centrală există mulți copii care provin din familii de intelectuali și cu o condiție materială mai bună, pe când în școala de cartier majoritatea elevilor provin din familii de muncitori, iar condițiile materiale nu sunt, în general, foarte bune.

O altă caracteristică a eșantionului a fost nivelul la învățătură al claselor. Astfel, am optat în fiecare școală pentru o clasă bună, iar cealaltă cu un nivel mai scăzut la învățătură, eventual o clasă cu probleme. Eșantionul inițial a cuprins un

număr de 99 de elevi, clasele fiind alcătuite în general din 23 de elevi la Liceul „Gheorghe Șincai” și 26-27 elevi la Școala Generală „Ion Agârbiceanu”. Eșantionul final a cuprins 87 de elevi.

Inițial am realizat un interviu cu profesorii-diriginți pentru a obține date despre clasele respective.

Metode și instrumente de lucru

În vederea obținerii unui tablou cât mai complet al situației cunoașterii de către elevi a drepturilor lor, am optat pentru metoda chestionarului. În conceperea chestionarului am ținut cont de caracteristicile vârstei acestor categorii de elevi și am căutat să folosesc întrebări clare și pe înțelesul lor. Înainte de a-l aplica, am testat chestionarul, cu scopul verificării lui.

Chestionarul a cuprins 41 de întrebări, majoritatea închise, câteva semi-deschise și 2 întrebări deschise. Scopul întrebărilor a fost obținerea de informații privind gradul în care ei își cunosc sau nu drepturile, dacă cunosc Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, sursele de unde au aflat despre drepturi, cunoașterea dreptului la familie, sănătate, relațiile lor cu copiii săraci sau cu romii, felul în care percep dreptul la îngrijire, cum percep și se raportează ei față de sărăcie, date despre pedepsele folosite de părinți și profesori, date despre discriminare.

Chestionarul este împărțit în mai multe secțiuni. Prima secțiune conține întrebări legate de sursele de la care au aflat despre drepturi și Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului. Următoarea secțiune urmărește obținerea de informații în legătură cu diferitele drepturi care ar trebui să le fie asigurate – dreptul la familie, școală, sănătate.

În continuare, informațiile cerute au fost în legătură cu discriminarea și nondiscriminarea. Secțiunea următoare cuprinde întrebări despre pedepse, metode de pedeapsă și cum se așteaptă ei să fie pedepsiți de părinți și profesori. În final, întrebările au vizat situații în care nu le-au fost respectate drepturile, exploatarea lor prin muncă, eventuala neglijare, întrebări despre abuz, atitudinea față de eventualele abuzuri.

Administrarea chestionarului a decurs fără probleme. Completarea lui s-a făcut în prezența mea și li s-au furnizat explicații unde a fost cazul. Demonstrarea validității acestui instrument se va face și prin analiza datelor.

Chestionarul a fost administrat elevilor înainte și după programul educativ, fiind folosit cu scopul de evaluare.

Interviul aplicat profesorilor a fost împărțit în patru părți. Prima parte a vizat date despre clasă și elevi. O altă secțiune conținea întrebări legate de drepturile copilului și Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului. Secțiunea următoare se referea la modalități de pedeapsă. Au fost utilizate seturi de întrebări care au urmărit în principal să scoată în evidență date cât mai relevante despre nivelul la învățatură al clasei, opinia profesorilor despre starea materială a

familiilor, pregătirea profesională și studiile părinților. O altă secțiune a interviului viza informații despre starea de sănătate a copiilor, comportamentul părinților față de copii, existența unor cazuri de abuz sau neglijare.

Interviul a vizat și obținerea de informații cu privire la gradul de cunoaștere a drepturilor de către profesorii-diriginți, punctul lor de vedere în aceasta privință, cunoașterea Convenției Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, dacă sunt de părere că este utilă conștientizarea drepturilor, în ce măsură consideră că este bine să li se vorbească copiilor despre drepturi. Interviul viza obținerea de opinii despre modalități de pedeapsă.

După evaluarea inițială am trecut la aplicarea programului educativ pregătit.

Pentru programul educativ am proiectat și predat un set de lecții despre drepturile copilului.

Drepturile abordate în cadrul lecțiilor au fost grupate în trei categorii: drepturile la care ei participă, drepturile care trebuie să le fie asigurate de către familie, comunitate și societate și cea de a treia categorie, a drepturilor lor la protecție împotriva diferitelor tipuri de abuz.

La finalul programului de lecții, am aplicat chestionarul de evaluare. Scopul acestui chestionar a fost acela de evaluare a programului educativ. De aceea, acest chestionar a avut, în general, aceleași întrebări ca și cel inițial. În plus, a conținut câteva întrebări care priveau abuzul asupra copiilor. Prin aceste întrebări am încercat să aflăm dacă ei recunosc diferitele tipuri de abuz, să aflăm atitudinea lor față de abuz, și să prezint unele metode de dezvoltare a competenței sociale.

Ipotezele cercetării

Tema abordată în cadrul lucrării este foarte complexă și variată. Am plecat de la următoarele ipoteze:

- Cunoașterea și conștientizarea drepturilor copilului de către copii poate preveni eventualele abuzuri asupra lor.
- Existența unui program educativ în școli duce la cunoașterea drepturilor și la creșterea competenței sociale a copiilor.

Analiza și interpretarea datelor

Am pornit de la ideea că toți cei chestionați consideră că „și copiii au drepturi”, ei răspunzând în proporție de 100% cu „da”.

După aplicarea chestionarului inițial, am constatat că doar 11,1 % au știut să exemplifice trei drepturi, 23,2% nu au enumerat nici unul, iar 13,1% au dat răspunsuri greșite. Situația finală însă se prezintă cu totul altfel. De această dată, 79,3% au exemplificat trei drepturi și 2,3% nu au enumerat nici un drept. În privința percepției greșite, frecvența la evaluarea finală este de 1,1%.

Comparând proporția celor care își cunosc drepturile inițial, cu proporția celor care își cunosc drepturile în final, se poate constata că proporția a crescut semnificativ ca urmare a lecțiilor.

Pentru punerea în evidență a diferenței dintre cele două medii – evaluarea inițială și cea finală la cele două școli – am folosit dintre testele statistice *Testul t*. În urma aplicării lui, se poate observa o diferență foarte semnificativă între cele două medii de 3,362 (la un $p=0,001$).

Așa cum se poate observa în tabelul de mai jos, există o diferență între evaluarea inițială și finală. Comparând cele două școli se poate observa că la Liceul „Gheorghe Șincai”, atât în clasa a V-a cât și în clasa a VI-a, există o parte dintre copiii care au știut să dea exemple de trei drepturi cum li s-a cerut. În Școala Generală „Ion Agârbiceanu” proporția este mult mai mică: doar de 11,1% în clasa a VI-a, în clasa a V-a nefiind nici un elev care să știe să dea trei exemple.

După programul educativ, se poate observa că în toate clasele a crescut foarte mult frecvența. În clasa a VI-a de la Liceul „Gheorghe Șincai”, frecvența celor care au exemplificat trei drepturi fiind de 94,1%.

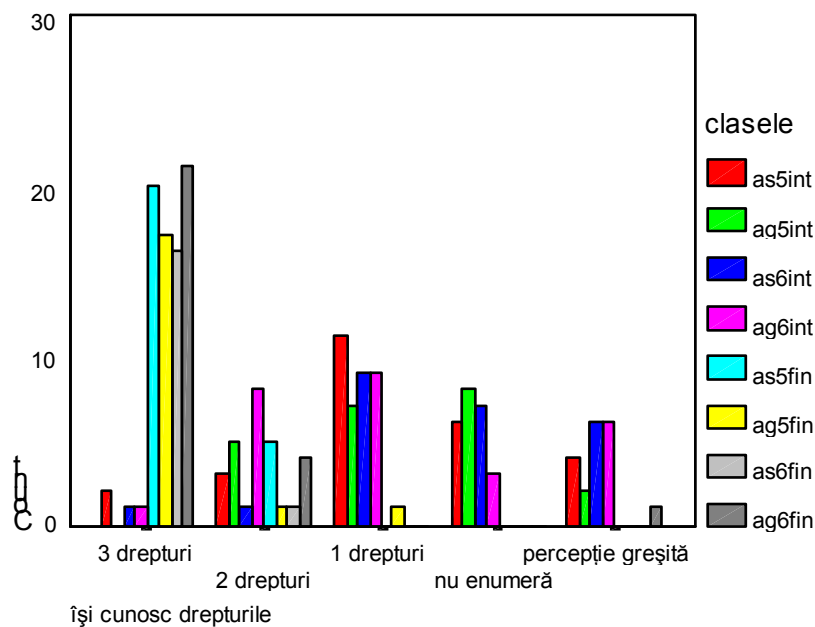
Tabelul nr. 1

Frecvența cunoașterii drepturilor – inițial și final în cele două școli

	clasele							
	Cls. V-a Șincai	Cls.V-a Agârb.	Cls.VI-a Șincai	Cls.VI-a Agârb.	Cls.V-a Șincai	Cls.V-a Agârb.	Cls.VI-a Șincai	Cls.VI-a Agârb.
	Inițial	Inițial	Inițial	Inițial	Final	Final	Final	Final
	% N=26	% N=22	% N=24	% N=27	% N=25	% N=19	% N=17	% N=26
3 drepturi	19,2	0,00	12,5%	11,1%	76,0%	84,2%	94,1%	69,2%
2 drepturi	0,00	22,7%	8,3%	25,9%	24,0%	5,3%	5,9%	19,2%
1 drepturi	34,6%	31,8%	41,7%	33,3%	0,00	5,3%	0,00	3,8%
Nu enumeră	19,2%	36,4%	29,2%	11,1%	0,00	5,3%	0,00	3,8%
Percepție greșită	19,2%	9,1%	8,3%	18,5%	0,00	0,00	0,00	3,8%

Graficul nr. 1

Frecvența cunoașterii drepturilor – inițial și în final în cele două școli



În privința dreptului la opinie, am constatat că inițial 64,6% dintre elevi considerau important dreptul la opinie, pentru ca în final proporția să se ridice la 90,8%. Se poate, deci, observa o creștere a frecvenței cunoașterii acestui drept în rândul elevilor.

În cadrul cercetării, am vizat și modul în care este respectat dreptul la opinie în cadrul clasei, în familie și în cadrul grupului de prieteni.

Dreptul la opinie în cadrul clasei – așa cum se poate observa și în tabelul nr. 2 – este diferit într-un eșantion față de celalalt. Astfel, în cazul elevilor de la Școala Generală „Ion Agârbiceanu” (școală de cartier), se pare că un procent mai mare dintre ei au dreptul la opinie în cadrul clasei ‘întotdeauna’, spre deosebire de cei de la Liceul „Gheorghe Șincai”, care se pare că sunt mai rezervați în a-și exprima opinia.

În privința dreptului la opinie în cadrul familiei, după cum se poate observa în tabelul următor, frecvența cea mai mare a răspunsurilor este de 61%, ceea ce înseamnă că doar ‘câteodată’ opinia lor este luată în considerare.

Tabelul nr. 2

Opinia în familie – inițial și final

	Frecvență	Procent	Procent validat	Procent cumulativ
Nonrăspuns	1%	0,5%	0,5%	0,5
Întotdeauna	46%	24,7%	24,7%	25
Deseori	56%	30,1%	30,1%	55,3
Câteodată	61%	32,7%	32,7	88,1%
Niciodată	22%	11,8%	11,8	100
Total	186	100	100	

În cazul claselor a V-a, se poate observa că la Liceul „Gheorghe Șincai”, la evaluarea inițială, răspunsul „niciodată” are o frecvență mai mică. Atât în cazul elevilor din clasa V-a de la Liceul „Gheorghe Șincai” cât și al celor de la „Ion Agârbiceanu”, în familie le este deseori respectat dreptul la opinie. În cazul claselor a VI-a, situația este cam aceeași, opinia lor fiind luată în considerare „câteodată” cu o frecvență de 45,8% la Liceul „Gheorghe Șincai” și 51,9% la școala „Ion Agârbiceanu”. La evaluarea finală, ei răspund că opinia lor este luată în considerare întotdeauna – 52,9% în cazul liceului „Gheorghe Șincai” – și deseori – 53,8% în cazul școlii „Ion Agârbiceanu”. Majoritatea (în jur de 70%) susțin că întotdeauna au dreptul la opinie în cadrul grupului de prieteni.

În privința acceptării romilor sau a copiilor săraci în grupul lor de prieteni frecvența „acceptării” crește în cazul evaluărilor finale. Și într-un caz și în celalalt, la evaluarea finală, procentul de acceptare a celor diferiți este de 58,6% în cazul acceptării romilor în grup și de 59,8% în cazul copiilor săraci.

Comparând mediile pentru a vedea dacă există o diferență între inițial și final în privința acceptării romilor în grup, am aplicat din nou *Testul t* și am observat că există o diferență semnificativă între cele două medii pentru un $t = 3,179$ (la un $p=0,002$.)

Tot pentru a vedea cum se raportează populația studiată la acceptarea sau nu a diferenței, în cazul atitudinii față de copiii săraci, la compararea mediilor cu *Testul t* a fost obținută tot o diferență semnificativă între cele două medii de $t = 3,114$ (la un $p = 0,002$). Și în acest caz se poate concluziona că în urma programului de evaluare există o diferență între gradul de nondiscriminare inițial și cel final. În urma intervenției, elevii acceptă într-o proporție mai mare în grupul lor atât copiii romi cât și copiii săraci.

În cazul surselor de informații cu privire la drepturi, am constatat că cele mai frecvent menționate sunt școala și familia.

În privința modului în care sunt pedepsiți de părinți, am constatat ca 85,9% sunt pedepsiți prin pedepse permise. În cadrul evaluării inițiale, abuzul emoțional se constată la 7,1% din cazuri, iar abuzul fizic la 4,0%. La evaluarea finală am constatat că răspunsurile în privința metodelor permise au aceeași proporție, în

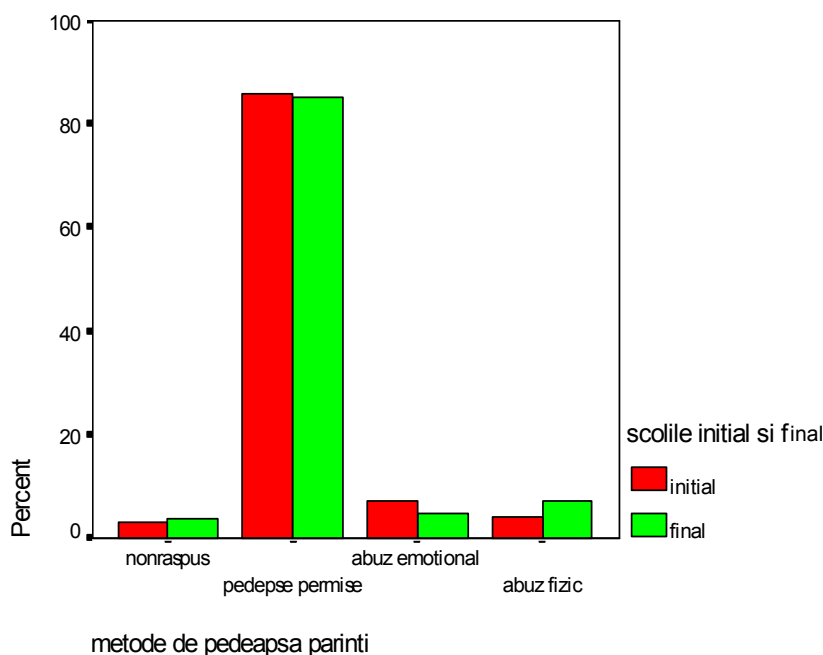
schimb a crescut frecvența abuzurilor fizice. Nu se constată o modificare semnificativă între inițial și final, cea existentă putând fi însă interpretată prin o mai bună conștientizare a drepturilor și a atitudinii pe care părinții o au față de copii în privința pedepselor.

Tabelul nr.3

Metode de pedeapsă – părinți

	Școlile inițial și final			
	Inițial		Final	
	Metode de pedeapsă părinți		Metode de pedeapsă părinți	
	Count	%	Count	%
Nonrăspuns	3	3,0	3	3,4
Pedepse permise	85	85,9	74	85,1
Abuz emoțional	7	7,1	4	4,6
Abuz fizic	4	4,0	6	6,9

Graficul nr. 2

Metode de pedeapsă – părinți

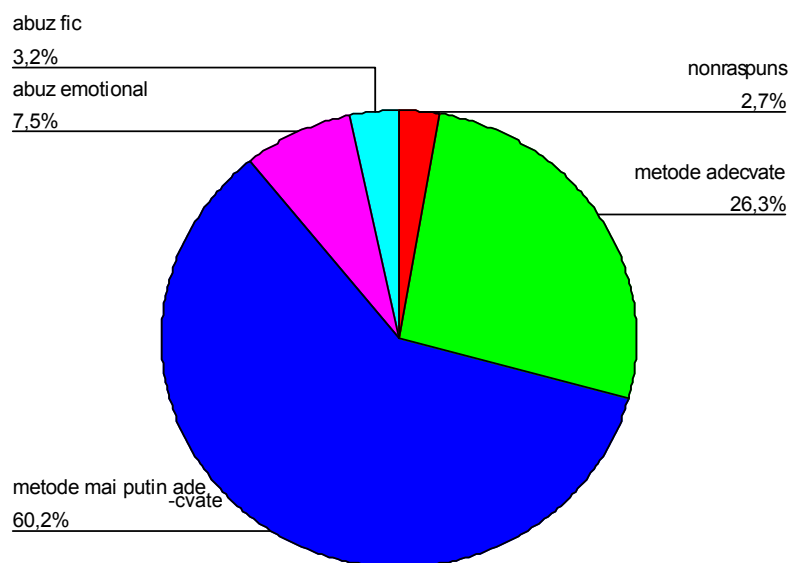
În privința pedepselor pe care ei se așteaptă să le primească din partea părinților, această variabilă este corelată cu variabila ‘metode pedepse – părinți’. Se poate observa din tabelul de mai sus că 72,7% dintre ei se așteaptă să fie pedepsiți

cu metode adecvate (la întrebarea anterioară, 85,9% dintre răspunsuri menționează metode adecvate). Se poate constata însă că, la evaluarea finală, proporția celor care răspund că se așteaptă să fie pedepsiți cu metode neadecvate a scăzut. Acest lucru poate fi interpretat ca datorat conștientizării noțiunii de abuz.

În privința modalităților de pedeapsă folosite de profesori în cele două școli, se poate observa, din tabelul de mai jos, că profesorii îi pedepsesc în general pe elevi cu metode neadecvate. Pe locul următor ca frecvență se situează metodele adecvate, abuzul emoțional (7,5%) și abuzul fizic (3,2%). Se poate constata că există o diferență între cele două școli în privința modalităților de pedeapsă pe care le folosesc profesorii. În privința abuzului fizic, acesta se constată doar în cazul Școlii generale „Ion Agârbiceanu”, unde una dintre dirigințe mi-a și mărturisit că ea consideră bătaia ca fiind „ruptă din soare” și nu consideră a fi foarte grav câte o palmă dată, atunci când este cazul.

Graficul nr. 3

Metode de pedeapsă – profesori



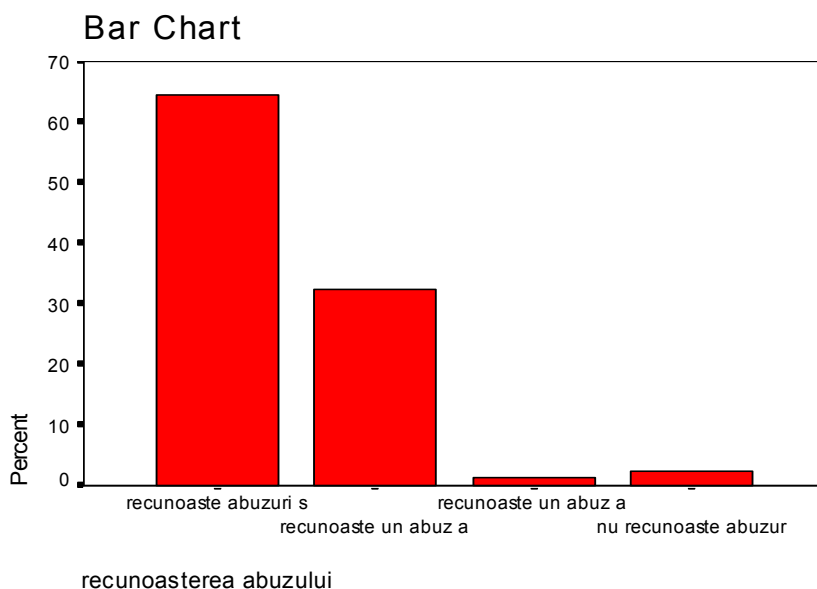
Referitor la modalitățile în care se așteaptă ei să fie pedepsiți de către profesori, putem constata că, inițial, răspunsurile au fost în concordanță cu răspunsurile de la variabila anterioară, însă la evaluarea finală se constată o creștere a gradului de conștientizare a pedepselor și metodelor de pedeapsă.

Luând în discuție diferitele tipuri de abuzuri, și mai cu seamă pe cel sexual, se poate observa că, în urma programului educativ, 64,4% dintre elevi au recunoscut cele trei tipuri de abuz prezentate în text ca exemplu, au știut cui trebuie să se adreseze în caz de abuz. Ei recunosc numai 1-2 tipuri de abuz și, de asemenea, au știut ce trebuie să facă în caz de abuz 32,2%.

După programul de lecții, am constatat că elevii au reușit să identifice tipurile de abuz într-o proporție foarte mare, important fiind mai cu seamă faptul că, într-o proporție mare, ei știu cui trebuie să se adreseze.

Graficul nr. 4

Capacitatea de recunoaștere a abuzului



CONCLUZII

În urma analizei informațiilor și a rezultatelor statistice, se poate concluziona că:

În urma programului educativ :

- Gradul de cunoaștere a drepturilor a crescut semnificativ.
- A crescut gradul de acceptare a drepturilor celorlalți (nondiscriminare).
- Nivelul de conștientizare a dreptului la opinie s-a îmbunătățit.

- Se constată o percepție corectă a dreptului la îngrijire, în comparație cu perioada anterioară programului, când marea majoritate nu aveau o percepție clară a acestui drept.

- S-a înregistrat conștientizarea limitei dintre pedeapsa adecvată și abuz.

Datorită conștientizării și operaționalizării informațiilor privitoare la drepturi în cazul elevilor cuprinși în studiu, competența socială a crescut. Creșterea competenței sociale poate fi un factor de prevenire a abuzului.

BIBLIOGRAFIE

1. *** *Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copiilor*, 1989.
2. Banciu, Maria, *Dreptul familiei*, vol. 1, București, Argonaut, 1995.
3. Banciu, Maria, *Dreptul familiei*, vol. 2, București, Argonaut, 1997.
4. Bond, Lynne, A., Compas, E., Bruce, *Primary Prevention and Promotion in the Schools*, Londra, Sage Publications, 1989.
5. Boyd Webb, *Social work Practice with Children*, The Guilford Press, 1996.
6. Cooper, D., M., Ball, *Abuzul asupra copilului*, București, Alternative, 1993.
7. Daro, Deborah, McCurdy, Karen, *Preventing Child Abuse and Neglect in Preventing child Abuse: An evaluation of services to high-risk families*, Philadelphia, PA, William Penn Foundation, 1993.
8. Dhooper, Surjit, Singh, Schneider, Phyllis, L., *Evaluation of a School-Based Child Abuse Prevention Program*, „Research on Social Work Practice”, 1995, vol. 5, no. 1, Londra, Sage Publications.
9. Dolto, Françoise, *Când apare copilul*, București, Humanitas, 1994.
10. Hazzard, A., *Prevention of child sexual abuse*, în R. Ammerman și M. Hersen (editori), *Treatment of family violence*, John Wiley & Sons, 1990.
11. Mănoiu, F., Epureanu, V., *Asistența socială în România*, București, ALL, 1996.
12. Pardek, J., T., Oates, *Child Abuse and Neglect: Theory, Research and Practice*, 1989.
13. Rotariu, T., (coordonator), *Expunerea minorilor la abuz și neglijare în jud. Cluj*, World Vision, 1996.
14. Șchiopu, Ursula, *Psihologia vârstelor*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1980.
15. UNICEF, *Și noi avem drepturi*, București, Dosar educativ, 1996.
16. UNICEF-UK, *Teaching the UN Convention on the Right of the Child. Teachers' Handbook*, Londra, 1990.
17. UNICEF-UK, *The Whole Child. A project to introduce the UN Convention on the Rights of the Child to 8-13 year-olds*, Londra, 1990.
18. Weinbach, Robert, W., Grinell, Richard, M., *Statistici pentru asistența socială*, 1995.
19. Zamfir, Cătălin, Zamfir, Elena, (coordonatori), *Politici sociale*, București, Alternative, 1995.
20. Zamfir, Cătălin, Zamfir, Elena. *Pentru o societate centrată pe copil*, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, București, 1997.